

„SCULPTORUL FĂRĂ CASĂ”, ÎN SFÂRȘIT, ACASĂ

Dr. hab. Tudor STAVILĂ

"SCULPTOR WITHOUT A HOME", BY THE END IS AT HOME

He was born on the 24th of May, 1879 in Orgeev and was died on the third of March, 1943 in concentration camp of the Auschwitz. In 1903 he entered the Bavarian Art Academy in Munich to the workshop of the sculptor of Wilhelm von Rumann taking part to the exhibitions with his works made of a bronze and ceramics in the museums and galleries of Munich, Bremen, Essen and Halle.

In 1910 he moved to France where with the support of Au. Rodin and A. Maillol he took part to Parisian exhibitions. His patterns decorated the Exhibition Factory designed by Walter Gropius for Collogne (1914). In 1913 he got married to Nini Bickel and had two children: Leano (1916) named on Bessarabian manner and Jean (1920).

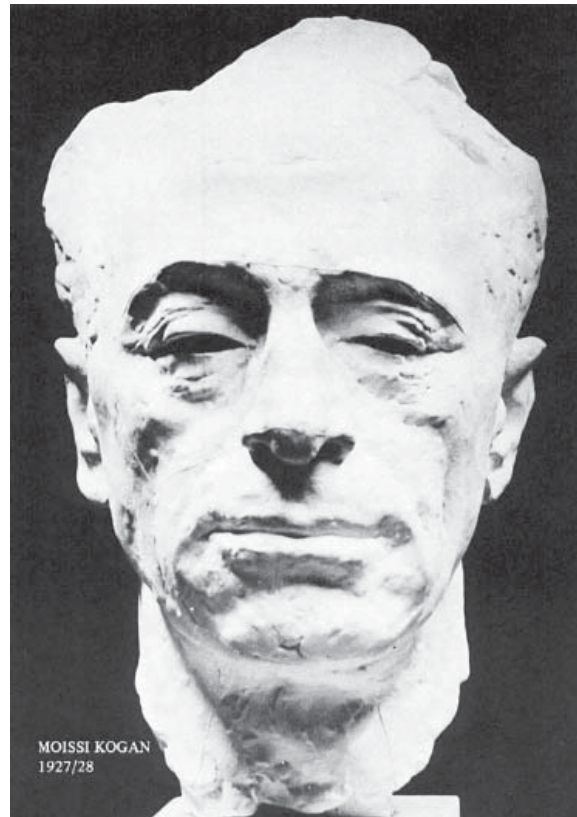
The famous painters and art historians as W. Kandinsky, A. Jawlensky, M. Chagall, C. Brancusi, K. With, A. Breker and patrons as K. Osthaus, A. Flechtheim, H. Wiesgerma, M. Sauerlandt and at alias were among his friends.

He visited Bessarabia twice: in the First World War Eve (1914) and in 1933 where he took part to an exhibition of the Society of Fine Arts of Bessarabia and made friends with A. Plamadeala.

Now the works of M. Kogan are kept in the different museums and galleries of world in Hagen, Collogne, Paris, Amsterdam, San Francisco, Munich and etc.

His works have features of neoclassic style with different variations of ancient and archaic forms representing original and unexpected approach in European Art of XX century.

„Sculptorul fără casă” (Sculptor without a home) – astfel și-a intitulat articolul despre Moissey Kogan, publicat în „Jong Holland”, cunoscutul istoric de artă olandez Ype Koopmans¹. Marele sculptor Moissey Kogan nici pe departe nu a fost primul basarabean, recunoscut drept sculptor german, olandez sau francez, reprezentant al unei alte culturi, decât cea de origine. Artiști plastici basarabeni care au urmat aceeași soartă mai pot fi considerați Auguste Baillayre (România), Nina Jascinsky (Luxemburg), Elisabeth Iwanovsky (Belgia) și mulți alții. Pentru un artist, casa se află acolo unde este susținut, unde are posibilitate să se afirme și să fie apreciat. Nu întâmplător, cele mai reprezentative colonii de artiști, exponenți ai artei moderne din Rusia pre- și post-revoluționară nu se aflau în țara lor, dar în Germania și Franța, fiind un indiciu direct de diverse atitudini vis-a-vis de propria cultură.

Arno Breker. Bustul lui Moissey Kogan, 1927, ghips, Muzeul de Artă Europeană din Bodenstein Castle, Cologne

Moissey Kogan s-a născut la Orhei pe 24 mai 1879 și a decedat la 3 martie 1943 în lagărul de concentrare de la Auschwitz. La 13 mai 1903 se înscrie la Academia de Arte din Bavaria (Munchen) în atelierul sculptorului Wilhelm von Rumann², expunând la expoziții geme, medalii, plachete și sculptură din bronz, argint și teracotă. Debutează cu opere la Cabinetul de Stampe din Munchen, figurând mai apoi la expozițiile de la Galeria de Arte din Bremen, în Muzeul „Folkwang” din Essen și Muzeul de Stat din Halle, expunând reliefuri și sculptură în teracotă (nuduri feminine), colaborând la Weimar cu Henry van de Velde (1912)³.

În 1910 pleacă la Paris, unde este încurajat de Au. Rodin și A. Maillol, realizând și reliefuri pentru arhitectul W. Gropius la Collogne (1914)⁴.

Încă din timpurile aflării sale în Germania participă cu lucrări la Salonul de Toamnă (Paris, 1908), fiind în continuare prezent la expozițiile Secession-ului de la Berlin (1909, 1911, 1912, 1926), Secession-ului din Kobner (1912), Bremen (1912), Goltz (1913), Berlin (1923) și Drezda (1926) și la Saloanele „Yzdebsky” (1909-1912)⁵ din Rusia țaristă. Printre prietenii săi sunt W. Kandinsky, A. Jawlensky, K. With⁶, precum și mecenații H. Wiesgerma, K. E. Osthaus, A. Flechtheim, M. Sauerlandt⁷ ș.a.

A avut mai multe expoziții personale în Germania (Hagen, 1909; Weimar, 1914; Winterthur, 1920; Berlin, 1922, 1929), Olanda (Amsterdam, 1934), Anglia (Londra, 1937), Franța (Paris, 1955). La expozițiile Societății de Arte Frumoase din Basarabia participă în 1933.⁸ Lucrări de M. Kogan se află în Muzeul Folkwang din Hagen, Muzeul Ludwig din Collogne, Centrul „G.Pompidou”, Muzeul de Wieger din Diurne, Amsterdam și în colecții particulare din Munchen, Paris, Zurich, Olanda și SUA.

A profestat sculptură cu amprente ale stilului postimpresionist, cu diverse tangențe la formele antice, fiind unul dintre puținii plasticieni basarabeni care s-a afirmat în arta europeană din anii postbelici.

Comparativ cu fratele mai mare, Șneer Cogan, care a revenit în Basarabia după 1919, Moissej a circulat în permanență prin țările central-europene, începând cu Germania, Franța, Olanda și terminând cu Elveția. Însăși numele său deriva, reieșind din țara unde se afla, în Franța – Moise Kogan, în Germania – Moses, Moissej sau Moissej Kogan, fiind în egală măsură cunoscut și apreciat în ambianța artistică europeană din prima jumătate a secolului XX. Deopotrivă sunt reprezentative și numele, în anturajul cărora s-a aflat permanent sculptorul – Auguste Rodin, Aristide Maillol, Marc Chagall (Franța), Wassily Kandinsky, Alexej von Javlensky, Marianna Weriofkin⁹, Vladimir Behteev, Karl With, elevii săi – Arno Breker, Max Hoppenheimer, Wilhelm Lehmbrook, Will Lammert, Milly Steger¹⁰ (Germania), Frits van Hall, Jan Havermans, Jan Meefout din Olanda¹¹ ș.a.

Despre M.Kogan există astăzi numeroase monografii, cataloage, el este amintit în dicționare

și enciclopedii, pe marginea creației sale au fost susținute teze de masterat și de doctorat. Printre cele mai timpurii informații, unde se amintește numele lui M. Kogan, se numără cele găzduite de publicațiile germane „Das zehnte Berliner Secessionsjahr” în „Kunst und Kunstler”, „Wochenschrift für Kunst und Kunstgewerbe” (28 Okt.1910) și scrisorile lui V. Kandinsky trimise și publicate în numerele 4 și 7 din 1910 ale revistei «Аполлон», unde fondatorul abstracționismului informează ambianța din Sanct Petersburg despre noua asociație – „Neue Kunstlervereinigung Munchen – N.K.V.M.” (Nouvelle Association des artistes munichoisis) în calitate de membru figurând M.Kogan, care este și autorul medaliei dedicate evenimentului (1909). Noua asociație organizează în anii 1909, 1910 și 1911 trei expoziții de anvergură și editează cataloagele lor¹².

În 1925 M.Kogan este vicepreședinte al departamentului de sculptură, moment specificat în ediția catalogului „Salon d’ Automne” de la Paris urmat de două publicații curioase din anul 1927. Prima care, indiscutabil, vorbește despre valoarea și originalitatea operelor lui M.Kogan se referă la „Allgemeines Lexicon der Bildenden Kunstler” și prezintă desfășurat creația artistului din anii 1909-1924, muzeele în care se află lucrările realizate și personalitățile care, într-un mod sau altul, au influențat cariera artistică a sculptorului.

Interesante sunt preferințele lui M.Kogan în tehnicile pe care le promovează – sculptura în bronz, teracotă, marmură, tapiserie, arta medalieră și grafica. Totodată sunt menționate muzeele, ce dețin în colecțiile sale operele sculptorului – Munchen, Bremen, Folkwang din Essen, Hamburg,

Relief pentru Fabrica de expoziții din Cologne, 1913-14 piatră artificială, 200 x 218 cm.

Halle, Dusseldorf, Collone – un număr suficient de impunător la acea vreme. Despre creația artistului scrie Lang-Danoli H., Storck W.F., Osborn Max, Michel Wilhelm în “Deutsche Kunst und Decoration” (1910, 1915, 1919/20, 1928), Kubsch Hugo în “Die Kunstwanderer” (1929).

Informații despre lucrările din această perioadă găzduiesc “Kalender der Judischen Kunst” (1929), “Kunst und Kunstler” de Shefler K. Tot în acest an apare catalogul “Moissey Kogan. Skulpturen und Zeichnungen” cu prefața prietenului său, Alfred Flechtheim, prilejuită de expoziția personală la Berlin.

Publicații consacrate creației sculptorului apar nu doar în Germania. La Paris, de exemplu, în 1927, Jean Babelon editează un volum despre “La medaille et les medalliers”, iar la Londra Jean Emile Bayard publică cartea “Montparnasse: hier et aujourd’ hui” (1931), în care se amintește și M.Kogan, tot aici fiind publicat catalogul consacrat expoziției sale din Galeria Brygos din Londra. Cu ocazia unei expoziții personale la Amsterdam în lunile martie-aprilie 1934 este editat catalogul “Moissy Kogan”, prefațat de Ernst Scheyer, cu o bogată colecție de ilustrații, cu opere în bronz și teracotă, realizate între anii 1920-1933.

Cele mai numeroase publicații apar însă în perioada postbelică, fiind semnate de autori și istorici de artă cu renume internațional. Astfel, în 1955 despre sculptor scrie John Rewald, autorul binecunoscutelor volume privitor la istoria artei, consacrate impresionismului și postimpresionismului. Catalogul “Moissey Kogan” face referință la prima expoziție personală a sculptorului din perioada interbelică, vernisată în Galeria Zak din Paris¹³. Următorul catalog este tipărit cu ocazia expoziției din or. Neuss în “Clemens-Sels-Museum”, iar Chill Aronson editează în 1963 volumul “Scenes et visages de Montparnasse”, cu o prefață de Marc Chagall. În anul următor este lansat voluminosul catalog “Ausstellung Moissey Kogan. Galerie Alex Vomel”, elaborat pentru expoziția din Dusseldorf de poetul și prietenul său de adolescență – Karl With.

Constituirea principiilor estetice și evoluția creației sculptorului, tangențele artei și ale manierei stilistice cu ambianța germană și franceză de până la război sunt reflectate în teza de doctorat, și mai apoi în monografia Katharinei Henkel “Moissey Kogan: Sein Leben Und Sein Plastisches Werk”, urmată de ediția olandeză publicată de Ed Wingen și Jan Engelman și cea germană din 1980 – “Moissey Kogan: Bausteine Zu Einer Monographie” de Gerhart Sohn.

Tematica operelor lui Moissey Kogan și a tuturor expozițiilor sculptorului, reconstituirea biografiei și a bibliografiei artistului care enumeră câteva sute de surse revine în atenția cercetătoarei Helen Shiner de la Universitatea din Birmingham,

care susține în 1997 teza de masterat, iar ulterior publică monografia “Artistic Radicalism and Radical Conservatism: Moissy Kogan and his Geman Patrons. 1903 – 1928”.

Alte trei publicații importante din 2002 își fac apariția în Germania la Galerie Gerhard Marcks-Haus (Moissey Kogan (1879-1943): Judischer Bildhauer in Europa, Neuss-Bremen, catalog), monografia semnată de Christiane Zangs și Jurgen Fitschen (Moissey Kogan, Nois-Bremen,) și lucrarea colectivă a Giselei Gotte, Arie Hartog, Katharinei Henkel și Helen Shiner – “Moissey Kogan (1879-1943): Bildhauer und Graphiker” – editată cu sprijinul Neuss Clemens-Sels-Museum.

În Basarabia interbelică despre M.Kogan amintește A.Plămădeală în articolul său din 1933 și O.Plămădeală în monografia despre soțul său¹⁴.

Alte publicații din Republica Moldova își fac apariția într-o perioadă destul de târzie – la sfârșitul anilor ’80 ai secolului trecut, fiind scrise de T.Stavilă, publicarea lor tardivă fiind condiționată de restricțiile ideologice ale epocii sovietice, arta basarabeană interbelică făcând parte din “moștenirea burgheză”.

Ossip Zadkine. Portret, teracotă, 1931, Muzeul de Arte Frumoase, San Francisco

După absolvirea gimnaziului din Chișinău M.Kogan pleacă în 1897 la Odesa pentru a studia chimia. Nu se cunoaște dacă a finalizat studiile la specialitatea respectivă sau a frecventat Școala de Artă din localitate, cert rămânând faptul că, fiind influențat de S. Holloszy și fratele său mai mare, Ș. Cogan, se transferă la Munchen în 1903, unde este înscris la Academia Regală de Arte din Bavaria. Numele său îl întâlnim printre studenții profesorului Wilhelm von Rumann, înmatriculat la 13 mai 1903, cu nr.02613. În catalogul „200 Jahre Kunstakademie Munchen”, editat pentru expoziția jubiliară ce a avut loc între 30 mai-31 iulie 2008, se mai specifică un moment interesant: M.Kogan este amintit printre elevii Școlii de Vară a lui Simon Hollosy de la Baia Mare în 1898 și 1899. Informația este confirmată și de Gizella Szatmari în articolul „Studenți străini la Baia Mare” pentru catalogul „Nagybanya muvestete” (Arta de la Baia Mare, Budapesta, 1976) și în publicația lui Tiberiu Alexa, director al Muzeului de Artă din Maramureș, consacrat personalității lui Simon Hollosy în „Gazeta de Maramureș” (19.02.2007). Ultimele informații specifică faptul, că M.Kogan nu a studiat sculptura în Odesa, după cum se presupunea anterior, dar a studiat 2 ani în Colonia de Pictură de la Baia Mare, condusă de S. Hollosy, și el absolvent al Academiei de Arte din Munchen (1878-1882).

În „Allgemeines Lexikon”, despre studiile

**Două nuduri. 1929/30, 25 x 19 cm., linogravură,
Montgomery Art Center, San- Francisco**

sculptorului la Academia Regală de Arte se amintește, concretizându-se că, în anii 1903-1910, a fost autodidact în Munchen, student temporar al profesorului Wilhelm von Rumann, înmatriculat primăvara, unde în decurs de trei luni (un trimestru), s-a specializat în artele minore ale sculpturii – geme, medalii și plachete.

În perioada inițială a studiilor la Academie, M.Kogan, posibil, a fost influențat de ideile originale ale unui alt sculptor, Adolf von Hildebrand¹⁵, creator de opere într-o manieră ce ține de neoclasicism și autorul cărții „Das Problem der Form in der Bildenden Kunst”, unde și-a formulat principiile estetice ale creației sale și care, indiscutabil, a influențat opera francezului A. Bourdelle, a germanului G. Kolbe și altora.

Dacă acceptăm că principiile estetice ale lui Hildebrand au pregătit suportul unor forme neoclasiche în creația sculptorului, atunci o altă formă de artă – dansul – i-a direcționat constant preferințele tematice, constituind specificul și integritatea operei artistului. Aici, preocupările lui Kogan se intersectează cu apariția unui nou fenomen artistic european.

Începutul secolului XX devine epoca de aur a dansului individual modern, marcat de tendințele generale ale artelor europene – impresionism, expresionism etc., numele de referință fiind Alexander Sacharoff, Aisedora Duncan, Mary Wigman și mai ales Charlotte Bara¹⁶. Primul dintre ei – dansator, coregraf, pedagog și pictor face cunoștință cu sculptorul la Munchen în 1904, convingându-l să-și continue studiile de dansator la Paris. Împreună cu Kogan, se numără printre membrii NKVM și participă la expozițiile societății în anii 1909-1912. Specific pentru aceste personalități din lumea dansului liber poate fi afirmația A. Duncan. „Dansul este o artă, care deschide calea spre lumea spectacolului, viselor, a imaginației și călătoriilor.”¹⁷. La distinsa dansatoare americană a studiat și Ch. Barra, care l-a inspirat pe M.Kogan în crearea unor excelente stampe după 1918. Constituirea unei iconografii specifice în opera lui Kogan și a interferențelor cu dansul contemporan se datorează, în egală măsură, și M.Wigman, renumitei dansatoare expresioniste, promotoare a unui dans gestual specific. Nu întâmplător criticul de artă Ernst Scheyer compară lucrările sculptorului de după 1920 cu performanțele acestei dansatoare.

Primele evenimente, care au prefigurat cariera de mai departe a artistului, a fost vizita sa scurtă la Paris în 1904/1905, Rodin fiind persoana care l-a determinat pe M.Kogan să-și continue cariera de sculptor și expunerea unor plachete de bronz în cadrul Secession-ului de la Berlin și Munchen,

ca mai apoi aceste lucrări să fie prezente la Salon d'Automne din Paris în 1908¹⁸. Reliefurile au fost apreciate de același Rodin, dar și de Aristide Maillol, care i-au sponsorizat accesul și participarea la cel mai prestigios forum artistic european. În această vreme adresa de contact a sculptorului este atelierul „La Ruche”, pe care l-a păstrat după sine mai mulți ani. Începând cu expoziția dată M.Kogan a fost invitat să participe permanent la salonul parizian.

Anul 1909 a fost o perioadă de activitate intensă, sculptorul figurând pe lista unor manifestări expoziționale în Germania, Franța și Ucraina. Inițial, participă la Secession-ul berlinez unde a expus 9 plachete decorative, două dintre care sunt cunoscute: tripticul „Das Goldene Zeitalter” și „Primavera”, opere care ne amintesc despre principiile estetice ale lui A. von Hildebrand, cu o modificare esențială. Denumirile reliefurilor expuse, „Secolul de Aur” și „Primavera” sunt reprezentative pentru începutul secolului XX, prima având conotații directe la sculptura lui Rodin „Secolul de Bronz” (1877), cea de-a doua fiind preluată din Renașterea italiană, de la cel mai liric și poetic reprezentant al său – Sandro Botticelli (1478). În aceste opere mai persistă și arhetipurile cultice religioase din tezele esoterice ale lui Nietzsche, dar și sursele egiptene în reprezentarea figurilor. Și o lucrare, și alta constituie o metaforă, un ideal al diferitelor epoci, care s-au suprapus în operele lui M.Kogan – dintr-o altă ambianță și dimensiune, particularitățile comune constituind corpul nud, frumusețea și perfecțiunea formei și a liniei. Este semnificativ, că asemenea subiecte apar în pictura franceză (H.Matisse „Bonheur de vivre”, 1906; A. Derain „L' Age d'or”, 1905 și „La danse”, 1906) și cea germană anterioară, prin intermediul lui Hans von Marees („Das Goldene Zeitalter”, „Die Werbung”)¹⁹. În mai puțină măsură, originile nudurilor lui M. Kogan au tangență și cu cariatidele lui Amedeo Modigliani, la fel de stilizate și gotice, cu accente mai puțin pronunțat erotice.

Anul 1913, în afara activității expoziționale la care este prezent în Paris și Vienna (Salon d' Automne), la Munchen (NKVM, august-septembrie,) și la Museum Folkwang (decembrie), în viața artistului intervin și alte schimbări – se căsătorește cu Nini Bickel, transferându-se din atelier într-un apartament de pe rue du Moulin-de-beurre cu nr.18. Peste trei ani, în 1916 la 20 iulie, în familia sculptorului se naște o fiică, pe care a numit-o Leano, într-o manieră care îi amintește despre Basarabia, iar în 1920 se naște Jean. Despre soție și copiii săi nu se cunoaște aproape nimic, dacă nu amintim despre prefața lui J. Rewald la catalogul postum pentru expoziția lui M.Kogan din Galeria Zak din Paris în 1955, în care se menționa: „...A fost

o vizită tulburătoare. Încăperea mică a sculptorului, lipsită de confort, unde am întâlnit-o pe văduva lui Kogan, o sumedenie de lucrări neterminate sau distruse, fragmente salvate, numeroase desene. Și mai multe – amintiri triste...”

În paralel cu activitatea expozițională din această perioadă de timp, M.Kogan devine și conducătorul unui studio în Dusseldorf, în care studiază sculptura și ceramica, între anii 1910-1914, Will Lammert, viitorul sculptor german. Printre ucenicii săi din acea vreme (1910) întâlnim și numele sculptoriței Milly Steger, ale cărei opere poartă vădit amprenta influențelor lui M. Kogan. În perioada pariziană sculptorul oferă consultații unui alt viitor artist german – tânărul Wilhelm Lembruck, cu care s-a împrietenit și pe care l-a introdus în cercul sculptorilor francezi de pe Danzig, nr.2 din Paris și al vizitatorilor frecvenți de la „Cafe du Dome” – C. Brâncuși, A. Arhipenko, Rodin și Maillol. Mai târziu, în anii '20, în atelierul lui M. Kogan își face stagierea Arno Breker, care a realizat în 1927 bustul și un crochiu al sculptorului, recomandându-l mai apoi în calitate de membru al asociației „Das Junges Rheinland” din Collogne (1928).

Un document original cu referire la cunoștințele sculptorului din perioada pariziană târzie se păstrează în colecțiile Muzeului Național de Artă Modernă a Centrului „G. Pompidou”. Este vorba de carnetul de bal „Livre d'or” a Ninei Kandinsky, soția cunoscutului abstracționist, completat în perioada anilor 1928-

Două nuduri. 1929/30, 25 x 19 cm., linogravură, Salon Gerhard Sohn, Dusseldorf

1937. Din cele 30 de foi s-au păstrat doar 13, iar 5 conțin desene cu dedicațiile lui M.Kogan. Printre alți semnatori ai acestui carnet figurează Paul Klee, George Mucho, Felix Klee, Alexej von Jawlensky, Walter Gropius, Marc Chagall ș.a. În același muzeu se mai păstrează câteva lucrări create în 1939, printre care o foaie grafică („Nud din spate”, achiziționat în 1954) și trei sculpturi în teracotă – „Tors de femeie”, „Nud așezat” (achiziționat în 1939) și „Tors nud” (achiziționat în 1950), dimensiunile lor variind între 22 și 37 cm. înălțime.

În perioada postbelică operele lui M. Kogan, care au supraviețuit războiului, au fost incluse în mai multe expoziții internaționale din Franța, Germania, Olanda, SUA și Israel, concomitent fiind organizate și manifestări consacrate integral creației artistului. În afară de expoziția de la Paris, nominalizată deja, manifestări solo consacrate creației sale se desfășoară în Stedelijk Museum din Amsterdam (1953), Muzeul Național de Artă din Paris (1954), Clemens-Sels-Museum din Noiss (1960), Galerie Alex Vomel din Dusseldorf (1964), în Galeria „De Wieger” din Diurne (1979) și Salonul de grafică „Gerhart Sohn din Dusseldorf (1980). Ultima expoziție personală postumă a avut loc în Clemens-Sels-Museum organizată de „Gerhard Marcks-Haus” în 2002.

Nudul feminin a fost unicul subiect al operelor lui M.Kogan pe care l-a reflectat prin chipuri, lipsite de banalitate, exprimând un model în permanentă perfecționare. A realizat o imagine complexă, consacrată tinereții și valorilor estetice ale secolului

Așteptare. Charlotte Bara, ilustrație, 1919-21, xilografură

XX, în care au fost întruchipate aspectele spirituale ale existenței materiale. Ritmul ondulat al formei, accentuat de nuanțele ușoare ale umbrei ce vibrează pe suprafață, cu mișcări grațioase, simple și firești, i-au conferit operelor lui M. Kogan acel suflu poetic și artistism, apreciate și admirate de contemporani.

Prefățând catalogul expoziției personale din Galeria Zak în 1955, John Rewald amintește de spusele lui A. Maillol, care considera că sculptura lui Kogan a apărut datorită desenelor sale excepționale. Într-adevăr, volumul sculpturilor nu este altceva decât desenul liniilor, împlinite cu material, conferindu-i o altă dimensiune, însușindu-i forma amorfă a argilei. ”Nu l-am cunoscut personal pe Moisey Kogan – continuă autorul, dar lucrările sale m-au impresionat... Pentru prima dată mi-au atras atenția statuetele lui grațioase de la Muzeul din Hamburg, iar mai târziu am văzut sculpturile sale într-o vitrină mare a Muzeului de Arte Decorative din Paris, în perioada când încă nu era suficient cunoscut. Veneam de multe ori aici ca să le admir, iar mai târziu mi s-a oferit ocazia să le cumpăr și să mă delectez la mine acasă. Poze simple, cu forme grațioase, ele par create din materie fierbinte și vie. Într-o mapă specială, unde păstram articolele și fotografiile lucrărilor lui Maillol, adunam și articolele și reproducerile lui Kogan... Trăia într-o lume a sa, personală, preferând să nu atragă atenția pe care o merita”.

O latură specifică a creației sculptorului este cameralismul operelor, genul pe care îl profesa făcând parte din categoria „artelor minore”, ceea ce-l apropie pe artist de statuetele de Tanagra, de aceleași dimensiuni și aceleași forme decorative, create de grecii antici.

Pe de altă parte, opera lui M.Kogan este apropiată, ca semantică, de creația francezilor A.Maillol și A.Bourdelle prin forma sintetică a imaginii, dar și ca tratare decorativă. Ultimul aspect este important prin faptul că scoate în evidență maniera stilistică individuală a sculptorului, inconfundabilă pentru întreg secolul XX. Totodată, mesajul artistic al creației lui M. Kogan ține de tendințele artei moderne, de acele căutări și frământări artistice care au bulversat arta europeană cu frumusețea arhaică a sculpturii africane sau exotismul icoanei ruse și al gravurii nipone.

După cum menționa A.Breker, „Kogan a fost tot timpul în așteptarea unei speranțe pentru o realizare epocală”. Daniel Henry Kahnweiler, un comerciant de artă al lui P.Picasso, s-a exprimat despre sculptor în felul următor : „Kogan, comparativ cu Picasso, lucra foarte încet. Rare au fost cazurile când cumpărătorul își putea prelua de la sculptor lucrarea comandată, riscurile, evident, aparținând celor care l-au recomandat.”

S-au păstrat puține imagini ale sculptorului. Două fotografii, una din perioada pariziană și alta – împreună cu membrii Asociației „Das Junges Rheinland” din

Collogne și câteva lucrări, executate de elevii sau colegii săi de breaslă. Două dintre ele – o schiță în cărbune și bustul lui M.Kogan au fost executate de sculptorul Arno Breker în anul 1927, la Paris. Prima se păstrează în colecțiile Muzeului memorial „Arno Breker” din Norvenich (lângă Collogne), iar portretul – în Muzeul de Artă Europeană din Collogne, fiind una dintre cele mai expresioniste imagini ale lui Breker.

Un portret în pictură (70x 51 cm.) a fost realizat de expresionistul american Max Hoppenheimer, originar din Austria, în 1932, și se află astăzi în Galeria Albertina din Viena, care mai mult amintește un studiu în ulei, decât o lucrare finalizată.

Soarta lui Moissej Kogan a fost una emblematică pentru mulți oameni de cultură basarabeni din perioada interbelică. Înzestrat cu har artistic deosebit, aducându-și contribuția inestimabilă la tezaurul spiritual al umanității, Moissej Kogan a sfârșit-o tragic, în lagărul de concentrare Auschwitz: simțul demnității accentuate, de artist și om liber, nu l-a lăsat să părăsească Franța în anii de restriște ai războiului.

Nu se cunoaște nimic despre ultimele zile ale artistului. Se știe doar ziua în care a fost dus în camera de gazare – 3 martie 1943 – creația sa însă va rămâne pentru totdeauna în patrimoniul artei europene.

Note

(Endnotes)

1 Koopmans Y., Sculptor without a home, Jong Holland, 2003, n. 3, p.16-23

2 Gerhart N., Grasskamp W., Matzner F. 200 Jahre Kunstakademie Munchen, Munchen, 2008; Wilhelm von Rumann (1850-1906), profesor și sculptor german, autor al mai multor monumente și busturi realizate în stil classicist la Munchen, Nurnberg și Stuttgart.

3 Shiner H., Artistic radicalism and Radical Conservatism: Moissy Kogan and his German Patrons. 1903-1928, London, 256 p. ; Henry van de Velde (1863-1957) renumit arhitect belgian, autorul proiectului Teatrului din Collogne (1914).

4 Walter Gropius (1883-1969), arhitect și designer german, fondatorul și conducătorul Școlii de arhitectură „Bauhaus” între anii 1919-1928.

5 Theime-Becker. Allgemeines Lexikon der Bildenden Kunstler, Leipzig, 1927, vol. 21, p.197-198.

6 Karl With (1891-1980) poet și istoric de artă, elevul lui Josef Strzgovski la Viena. Director al Muzeului de Artă din Collogne (1928-33), demis de naști.

7 Shiner H., op.cit., p. 48-75 ; Karl Ernst Osthaus (1874-1921) fondatorul muzeelor “Karl Ernst Osthaus” din Hagen (1912) și “Folkvang” din Essen (1922). Printre alți mecenai mai figurează Max Sauerlandt (1880-1934) cu doctoratul susținut la Heinrih Wolfflin (1905), la Universitatea Humboldt din Berlin și Hendrik Wieggersma (1891-1969), medic și colecționar de artă olandez, fondatorul muzeului De Wieger din Diurne (1922). Aceștia se alătură Alfred Flehchteim (1878-1937), colecționar german, proprietar al galeriilor din Dusseldorf, Frankfurt, Collogne și Berlin, care a tipărit poemul lui K.With “Jizo” cu ilustrațiile lui M. Kogan (1922).

8 Plamadeală A., Pictori și sculptori basarabeni – un scurt istoric// Viața Basarabiei, 1933, p. 52.

9 Alexej Jawlensky (1864-1941) și Mariana Werefkin (1860-1938), pictori ruși expresioniști, membri

ai Asociației N.K.V.M. din Munchen, la care a aderat și M.Kogan, fondator fiind Wassily Kandinsky (1866-1944), lider al abstracționismului european.

10 Sculptorii Arno Breker (1900-1991), Wilhelm Lehmbruck (1881-1919), Will Lammert (1892-1957) și pictorul Max Hoppenheimer (1885-1954) au avut o contribuție aparte în arta germană a secolului XX. Dintre toți, cel mai cunoscut este Arno Breker, care după 1935 părăsește Parisul, revenind la Berlin, și devine sculptorul oficial al Germaniei naziste. Printre admiratorii lui Breker figurează și Iosif Stalin, care l-a invitat în Uniunea Sovietică (1939) pentru realizarea unor modele de tipul „realismului socialist”.

11 Koopmans Y., op.cit, p. 19-20.

12 Kandinsky und Munchen. Begejungen und Wandlungen. 1896-1914, Munchen, 1982, p. 341.

13 Rewald J., Moise Kogan. Sculpture, dessine, gravure, Galerie Zak, Paris, 1955, p. 24.

14 Пламадяла О., Александр Пламадяла. Жизнь и творчество, Кишинев, 1965, p.80.

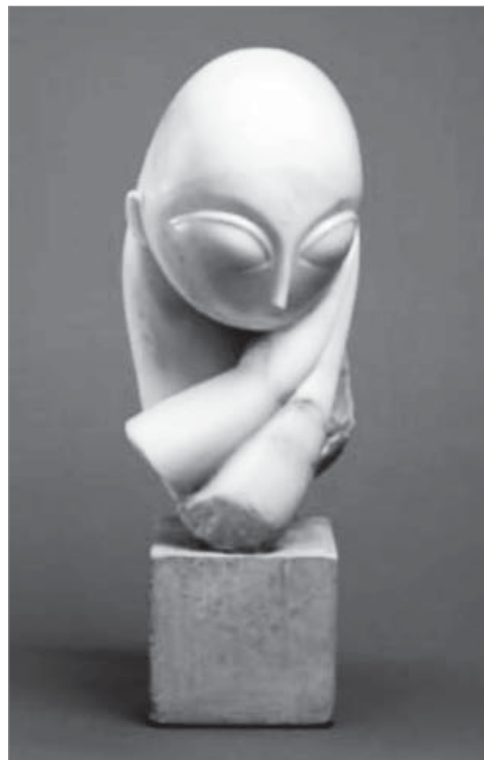
15 Adolf von Hildebrand (1847-1921), sculptor german, creația căruia a fost influențată de arta Greciei antice, momente reflectate și în cartea sa „Le probleme de la forme dans les arts plastiques”, care a avut un impact imens asupra esteticii modernismului. Figurează printre semnatarii „Manifestului celor 93” (1914), împotriva invaziei armatei germane în Belgia, de rând cu asemenea personalități ca M. Klinger, Franz v.Stuk. Franz v.Liszt, Z. Wagner și Laureatul Premiului Nobel – W. Roentgen și M. Plant.

16 Shiner H., op.cit., p. 100-114.

17 Duncan I., My Live, New York, 1927.

18 Chagal M., Moissej Kogan, Berlin, 32 p.

19 Hans von Marees (1837-1887), pictor german de formație neo-clasicistă, autorul portretului lui Adolf von Hildebrand (1868) și a monumentalului tablou „Hesperiden” (1884) din Neue Pinakotek din Munchen.

Moissej Kogan, mereu inspirat de creația lui Constantin Brâncuși
(în imagine: celebra *Madam Pogony* de C. Brâncuși)